НАЦИОНАЛНА МРЕЖА ЗА ДЕЦАТА

Къде са децата и семействата в държавния бюджет на република България за 2027?

Анализ на Национална мрежа за децата

Резюме

Макар семейните помощи и данъчните облекчения в проекта за Бюджет 2027 да се увеличават, той не предполага ясно структурирана и цялостна политика за детско благосъстояние и подкрепа на семействата.

Макар да заявява като приоритет подкрепата на децата и семействата, в бюджет 2027 остава неясно колко деца ще получат подкрепа, кои семейства ще останат извън обхвата ѝ и какви услуги ще бъдат достъпни там, където живеят. Проектът ясно отразява липсата на интегрирани политики и услуги. Именно затова в него не се откриват надеждни механизми за борба с детската бедност, превенция и подкрепа на семействата, равния достъп до качествени здравни грижи и образование.

Национална мрежа за децата подкрепя увеличаването на помощите и актуализирането на доходните прагове. Разчетите обаче поставят въпроси за това как се разпределя подкрепата, особено при многодетните семейства. А от новото данъчно облекчение за детско развитие най-трудно ще се възползват семействата с ниски облагаеми доходи и тези, които не могат предварително да платят за здравни, образователни или спортни услуги.

Бели петна има и в специализираните услуги за деца и семейства. За семействата за деца с увреждания, които разчитат на лична помощ, бюджетът трябва да даде конкретен отговор на какво подпомагане и подкрепа могат да разчитат. Приемната грижа също остава в неяснота - за нея също липсва устойчив механизъм за финансиране, което обхваща издръжката на детето, възнаграждението на приемните родители и професионалната подкрепа за тях.

В образованието са предвидени увеличения по отделни мерки, но общият разход намалява с 17,5 млн. евро спрямо очакваното изпълнение за 2026 г. Държавата трябва да покаже кои разходи намаляват и как ще разшири достъпа до ясли, детски градини и подкрепа в училище. В здравеопазването остават трудно проследими средствата за детска профилактика, педиатрична и психиатрична помощ. Предвидените 50 млн. евро за Националната детска болница са недостатъчни и трябва да бъдат обвързани с публична пътна карта и финансов план до въвеждането ѝ в експлоатация.

Напомняме, че държавният бюджет е най-точното огледало на политиките, включително тези за деца и подкрепа на техните семейства. **Преди окончателното приемане на бюджета настояваме правителството да публикува общ разчет на инвестициите в деца за 2027–2029 г. и оценка на въздействието им.** От тях трябва да е ясно колко деца ще бъдат обхванати, къде ще се разкрият

услуги, как ще се укрепят закрилата от насилие и детското правосъдие и как ще се измери ефектът върху детската бедност. **Семействата трябва да могат да разберат каква подкрепа могат да очакват и кой отговаря за това тя да стигне до тях.**

Общ коментар

Проектът на държавен бюджет 2027, предложен от Министерски съвет обявява сред своите приоритети подкрепата за децата и техните семейства, оптимизиране на социалното подпомагане на уязвимите групи и социална защита чрез повишаване на ефективността на програмите. Сред приоритетите са посочени и социалните услуги, сред които на първо място са посочени специализираните институции за предоставяне на социални услуги, и след тях – социалните услуги, предоставяни в общността и асистентската подкрепа.

Наистина, проектът на бюджет 2027 съдържа някои предложени увеличения на данъчните облекчения, семейните помощи и актуализиране на доходните критерии. За да постигнат предложените мерки устойчив резултат, обаче, **е необходимо бюджетът да показва ясно цялостна политика в подкрепа на семействата и как тази подкрепа достига до децата с най-големи потребности и как се съчетава с достъпни услуги и капацитет за изпълнение.**

Ключов проблем остава фактът, че проектът на държавен бюджет не позволява цялостна оценка на достатъчността, справедливото разпределение и очакваната ефективност на инвестициите в деца. **Невъзможно е от проекта на държавен бюджет да се оцени дали предвидените средства са адекватни на политиките за подкрепа на семействата с деца и гарантирането на благосъстоянието на децата в България.** Напомняме, че ключови стратегически документи като Националната стратегия за детето, нито Националната стратегия за детско и юношеско здраве и педиатрична грижа или Националната програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца разполагат или с индикативен бюджет, или не разполагат реално със собствена бюджетна рамка, което не позволява цялостна оценка на достатъчността на осигурения ресурс.

Настояваме бюджетните решения да бъдат обвързани с измерими цели за намаляване на детската бедност, предотвратяване на раздялата със семейството, достъп до качествено образование и медицинска помощ и защита от насилие. Ключова мярка е въвеждането на инструменти за проследяване на инвестициите в децата и оценка на тяхната ефективност, така че изпълнението на заявения от правителството приоритет да може да бъде доказано с реални аргументи.

Подкрепа на семействата

Подкрепата на семействата, разгледана през проекта на държавен бюджет, остава силно разпокъсана и фокусирана основно върху социална политика, провеждана през финансови инструменти. Впечатление прави възпроизвеждането на съществуващата система с различни

видове помощ за отделния човек, а не семейна политика, интегрираща социалните, здравните и образователните политики и услуги в подкрепа на семейството.

Данъчни облекчения. Най-видимите промени в проекта на бюджет 2027 остават конкретните повишения в размера най-вече на данъчните облекчения. Предложено е увеличение на данъчните облекчения за семейства с деца от 306,78 евро (600 лв) на 500 евро реално данъчно облекчение на дете за семейства с до три деца. Остава неясно обаче защо от мярката не могат да се ползват пропорционално и семействата с над три деца**.**

Мярката, въвеждаща допълнително данъчно облекчение за детско развитие предполага покриването на разходи за здравни, образователни и спортни дейности[1]. Недооценен обаче остава рискът от създаване на още по-голямо неравенство в достъпа до услуги за детско развитие сред семействата с ниски доходи, които не могат да се възползват от тази мярка, включително многодетните семейства, за които отново има ограничение до третото дете. Нещо повече, тя създава реална опасност от окончателно легитимиране на частните уроци като задължителна част за постигане на добри образователни резултати на децата и прехвърляне на отговорността от образователната система към семействата.

Допълнително, необходима е оценка на разпределението на ползите по доходни групи. Семействата с ограничени облагаеми доходи или без възможност предварително да заплащат услуги могат да използват по-малка част от подкрепата на данъчните облекчения. В този смисъл, необходими са ясни мерки за ограничаване на зависимостта на образователните резултати от платежоспособността на родителите. От Национална мрежа за децата предлагаме анализ на допълващ директен механизъм за най-бедните деца и гарантиран достъп до основни услуги.

Месечните помощи за деца по чл. 7, ал. 1 ЗСПД продължава да бъде с подоходен праг, като за 2027 той е средномесечен доход на член от семейството до 450 евро за предходните 12 месеца и 80% от тази сума при доход от 450,01 до 500 евро. В мотивите целта е формулирана като предотвратяване на съществено намаляване на обхвата на помощите, но остава неясно дали тази актуализация действително запазва достъпа при растящи доходи и колко деца остават извън подкрепата на ежемесечните семейни помощи за деца.

Налице е увеличение на размера на месечните помощи от 4.43 евро на месец за едно дете до 15.52 евро за три и четири и повече деца. Най-съществения проблем остава философията на прехода от три към четири деца, в който средната подкрепа на дете намалява при семействата с четири деца от 33,33 на 26,25 евро. За обосноваването на тази разлика е необходима оценка на потребностите и на очаквания ефект върху бедността.

[1] До 200 евро за 1 дете, 400 евро при две и 600 при три и повече деца

Аналогична е ситуацията и с еднократните помощи при раждане и за ученици – макар и универсални, остава неясна връзката им с цялостната оценка на издръжката на дете. Продължава тендецията за подкрепа на двудетния модел – помощта при второ дете е повече от два пъти по-висока от тази при първо и почти три пъти по-висока от тази за четвърто. Връзката между тази диференциация според поредността на раждането и действителните потребности остава неясна, особено в контекста на силно повишения риск от бедност за многодетните семейства, който е 52.3% през 2023.

Забелязва се, че в средносрочната прогноза размерите на помощите са задържани за 2028 и 2029 г. Това създава риск от постепенно намаляване на покупателната им способност при положителна инфлация.

По отношение на социалната подкрепа, общинските делегирани дейности „Социални услуги“ са разчетени на 649,37 млн. евро. В мотивите са предвидени 38,4 млн. евро допълнително за социални услуги през общинските бюджети, като основанието е увеличението на минималната работна заплата и промени в натуралните показатели. Публикуваната информация обаче обхваща различни възрастови групи и не позволява отделяне на сумата за деца и семейства, нито на универсални и специализирани услуги. Необходимо е да бъдат внимателно прегледани разчетите за услугите за деца, включително по вид, по общини и по капацитет и да се направи разлика между средства за запазване на съществуващите услуги и ресурс за нов достъп. Необходим е защитен ресурс за ранна семейна подкрепа, превенция на раздялата, реинтеграция и работа с близките на детето.

В рамките на приемната грижа, при запазване на действащите коефициенти и реализиране на заложените за 2027 г. минимална работна заплата от 660 евро и линия на бедност от 443 евро, минималните възнаграждения на професионалните приемни семейства биха нараснали с около 6,4%, а диференцираните средства за издръжка на настаненото дете — с около 13,4%. Основният системен дефицит остава обаче липсата на устойчив единен финансов стандарт, който включва подбор и подготовка на кандидати, обучение, подкрепа на настаняванията, супервизия, кризисна реакция, работа с родното семейство и подготовка за напускане на грижа. Необходим е и ясен режим на договаряне и социална сигурност на приемните родители.

Предвиденото намаление на средствата за лични асистенти с 228,3 милиона е тревожно бюджетно решение в противоречие със заявеното намерение за приоритизирането на асистентската подкрепа, за което правителството дължи ясна обосновка и оценка на последиците за ползвателите и техните семейства. Подобно съкращение не може да бъде представяно като реформа без конкретна политика, измерими цели и гаранции за запазване на необходимата подкрепа. Финансовото ограничаване на подкрепата без осигурена достъпна алтернатива създава риск грижата отново да бъде прехвърлена изцяло върху семействата, включително чрез принудително оттегляне на родители от пазара на труда. Необходима е дългосрочна политика с

устойчиво финансиране, подготовка и подкрепа на асистентите, заместваща грижа и контрол върху качеството, съобразен с потребностите на ползвателите.

В този контекст, предлагаме цялостна оценка на въздействието на бюджетните мерки върху семействата с деца и анализ на взаимодействието на отделните финансови и нефинансови мерки. Допълнително, следва да бъде обмислено въвеждането на ежегоден механизъм за актуализация на размерите и доходните прагове, оценка на възможностите за плавно намаляване на помощта при нарастващ доход. Ако е необходимо, за разработването на такъв може да бъде направен в рамките на изпълнението на Европейската гаранция за детето, целяща именно намаляване на детската бедност, включително чрез намирането на системни решения.

Детско здраве

Бюджет 2027 не показва намерение за промяна на дефицитите в механизма на финансиране на детското здравеопазване. Затвърждава се модела на финансиране през клинични пътеки, който води до свръххоспитализация и тенденция за поставяне на по-тежки диагнози с цел усвояване на повече ресурс, който да компенсира недофинансирането в детското здравеопазване – това е видно и в средносрочната прогноза на общите разходи за здравеопазване, която показва намаляване на дела на разходите за профилактика и увеличение на бюджетите за болнично лечение. Финансирането на детското здравеопазване не отчита и по-високата бариера пред достъпа за семейства, които трябва да пътуват, за да намерят лечение за децата си.

Заедно с това, детското здравеопазване да остава трудно проследимо само по себе си в бюджет 2027[2], в който общите пера не позволяват да се установи колко средства са предназначени за детско здравеопазване и как се разпределят между профилактика, педиатрична помощ, психично здраве, рехабилитация и подкрепа при зависимости именно в педиатричната помощ. Притеснително остава намаляването на общите разходи за здравеопазване от БВП.

Особено тревожно е положението с психичното здраве и липсата на интегрирани здравно-социални услуги в семейна среда. Съществен проблем представлява липсата на проследимо финансиране на психиатрична помощ в детска и младежка възраст, когато се отключват най-тежките психози, водещи до бърз разпад на личността. Допълнително, липсата на подходящи медицински грижи и условия за социализация поставя под въпрос сигурността на децата, живеещи в семейства с възрастни, страдащи от психична болест.

В проекта липсва обособено перо за Национална детска болница, но във средносрочната прогноза Националната детска болница е изрично включена с 50 млн. евро за 2027 г. Липсва обаче прогноза

[2] Конкретни видими промени са предвиденото 70% увеличение на средствата за имунизации, както и допълнително финансиране за профилактика на детското орално здраве.

за 2028 и 2029, както и яснота за това какъв цялостен бюджет ще бъде отделен за НДБ. Напомняме, че единственият прогнозен бюджет за изграждането на НДБ е около 380 млн евро. Макар това да не е окончателната сума, в момента осигурените средства реално представляват около 25% от нея и категорично не са достатъчни за създаването на НДБ. За тази цел е необходимо е като минимум първо да бъде изяснен проектобюджета, след което да бъдат заложени необходимите средства в средносрочната прогноза. Неясна остава разбивката между проектиране, строителство, оборудване и подготовка за функциониране, годишни етапи или показатели за готовност. От него не се установява и общата стойност до завършването на болницата.

За да може да бъде направена по-детайлна оценка, от общия пакет от допълнителни 11,4 млн. евро за болнични дейности извън задължителното осигуряване трябва да бъде отделен размерът за майчино и детско здравеопазване. Общите средства за превенция и интервенция при зависимости също изискват детски компонент.

Образование

Бюджетът за образование позволява вероятно проследяването на най-детайлни данни по отношение на училищното образование. Общите разходи за образование през 2027 г. намаляват номинално с 0,31% спрямо очакваното изпълнение за 2026 г. В средносрочната прогноза разходите за образование намаляват с 0.3 процентни пункта от БВП – от 4,3% на 4,0%.

Сред мерките са включени ръст на ученическите стипендии от 2 до 6 евро на месец, увеличение на заплатите на педагогическите специалисти със 7.5% и нарастване на разходите за учебници и учебни материали с 36.2 млн евро. Планирани са допълнително 3.2 млн допълнително за подкрепа на ученици със СОП и близо 5 милиона евро за работа с деца с уязвими групи и диференцирано заплащане на директорите. Отделени са 9.5 млн за извънкласни дейности. Остава неясно, обаче, какъв е търсеният ефект и как той ще се измери.

Така например, в предизборната програма на ПП „Прогресивна България“ изрично беше заложена цел за преминаване към едносменен режим на обучение в училище. Настоящият проект на бюджет, обаче, не позволява диференцирането на средствата, заделени за тази цел. Това е ключова политика предвид тежкото състояние с училищната база в големите градове.

Самостоятелно внимание заслужава бюджетното обезпечаване на образованието и грижите в ранна детска възраст в контекста на изпълнението на Европейската гаранция за детето (Препоръка (ЕС) 2021/1004 на Съвета). Препоръката предвижда осигуряването на ефективен и безплатен достъп до качествени услуги за децата в нужда, а приетият от Министерския съвет национален План за действие до 2030 г. включва изрична цел за разширяване на обхвата на децата от 0 до 7 години в образование и грижи в ранна детска възраст. Необходима е яснота какви средства от държавния бюджет за 2027 г. и от програмите с европейско финансиране обезпечават изпълнението на предвидените мерки, включително за разширяване на достъпа, преодоляване на териториалните

неравенства и подкрепа за децата от уязвими групи. Особено важно е да се разграничат средствата за поддържане на съществуващия капацитет от инвестициите за разширяване на обхвата и подобряване на качеството на услугите.

Какво липсва в бюджет 2027?

В проекта на бюджет 2027 не откриваме надеждни механизми за борба с детската бедност и превенция на десоциализацията в детска и младежка възраст, чрез адекватна продкрепа на семейството. Трудно е и да се диференцира бюджетното обезпечаване на превенцията и отговора при насилие над деца. Неясни остават средствата за специализирана подкрепа на деца, преживели насилие, работа с родители, превенция в училища, достъпно сигнализиране, включително на насилие онлайн и кибертормоз и координирана оценка на риска. Не на последно място, не е обособен достатъчно конкретен разчет за укрепване на отделите „Закрила на детето“, включително за щатна обезпеченост, намаляване на натовареността, обучение и супервизия.

Особено тревожна остава липсата на децата и семействата в политиката по вътрешен ред и сигурност и правосъдие. Независимо дали децата или родителите са въвлечени в противоправни деяния, това винаги има изключително деструктивен ефект върху детското благосъстояние и развитие. Именно в тази област са необходими комплексни мерки за подкрепа и ресоциализация – ангажимент, поет от управляващото мнозинство преди месеци.

Така, проектът на бюджет за 2027 г. предлага увеличение на някои плащания за семействата с деца и предвижда средства за важни образователни, здравни и социални дейности. Национална мрежа за децата подкрепя актуализирането на помощите и доходните критерии, но счита, че оценката на тези мерки трябва да включва техния обхват, достатъчност и разпределение между семействата с различни потребности. Особено внимание изискват децата, живеещи в бедност, многодетните семейства, децата с увреждания и семействата с ограничен достъп до услуги.

Как бюджет 2027 може да стане бюджет, който се грижи за децата и техните семейства?

- **Да бъде направен анализ на публичните инвестиции в деца и подкрепа на семействата за 2027–2029 г.** Анализът следва да обхваща държавния и общинските бюджети и европейското финансиране, като показва планираните средства, отговорните институции и очакваните резултати.
- **Да се оцени общият ефект на бюджетните мерки върху семействата с деца, включително по доходни групи, брой деца, местоживеене с особено внимание към семействата на деца с увреждания.** Целта е ясно доказателство за това как семейните помощи, данъчните

облекчения и услугите се допълват, кои семейства достигат и какъв ефект се очаква върху детската бедност.

- **Да се преразгледат размерите и доходните прагове на семейните помощи и да се въведе предвидим механизъм за ежегодна актуализация** като се оцени доколко предложените прагове запазват достъпа при растящи доходи и колко деца остават извън обхвата. Следва да се преразгледа и диспропорцията между подпомагането на семействата с трето и следващо дете.

- **Да се направи реална оценка кой може реално да ползва данъчните облекчения за деца и за детско развитие.** Необходимо е да се преразгледа и общият таван за семействата с три и повече деца и да се разработи допълваща пряка подкрепа за семействата с ниски доходи, които могат да използват само част от облекчението или не могат предварително да платят за услугите. В образованието тази подкрепа да се съчетае с достъпна подготовка в училище, така че резултатите на учениците да зависят в по-малка степен от възможността на родителите да плащат за частни уроци.

- **Да се анализира бюджета по отношение на** издръжката на съществуващите услуги и осигуряването на нови места или достъп в недостатъчно обслужени райони. Финансовите стандарти да отчитат сложността на случаите, нужния персонал, теренната работа, транспорта и супервизията. Да се осигури устойчив ресурс за ранна подкрепа, превенция на раздялата, реинтеграция и работа със семействата.

- **Да се преразгледа предвиденото намаление на средствата за лична помощ.** Правителството да представи публични разчети за ефекта върху броя на ползвателите, часовете помощ и възнагражденията на асистентите. Всяка промяна да се обсъди с хората с увреждания, техните семейства и асистентите и да гарантира непрекъснатост на подкрепата, защита на трудовите и осигурителните права и връзка със социалните, здравните и образователните услуги.

- **Да се въведе устойчив финансов стандарт за приемната грижа,** който обезпечава подбора и обучението на приемни родители, супервизията, реакцията при криза, работата с родното семейство и подготовката за напускане на грижа. Да се уредят ясно договарянето и социалната сигурност на приемните родители.

- **Да се направят проследими разходите за детско здравеопазване и да се оцени моделът на финансиране.** Да се обособят средствата за майчино и детско здраве, профилактика, извънболнична и болнична педиатрична помощ, рехабилитация и подкрепа при зависимости. Оценката на модела да разгледа дали плащанията отговарят на потребностите на децата и как могат да се намалят бариерите пред семействата, които пътуват за диагностика и лечение.

- **Да се осигури проследимо финансиране за психичното здраве на децата и младежите.** Да се разчетат средства за ранно разпознаване, детско-юношеска психиатрична помощ и интегрирани здравно-социални услуги в общността, включително подкрепа за семействата и проследяване след лечение.
- **Да се публикува многогодишен финансов план за Националната детска болница, обвързан с пътна карта.** В него да се посочат предназначението на предвидените 50 млн. евро за 2027 г., ресурсът за следващите години и етапите за проектиране, строителство, оборудване и подготовка за работа.
- **Да се обясни намалението на общите разходи за образование и да се посочат очакваните резултати от целевите мерки.** Да се представи сравнима разбивка за 2026 и 2027 г. и да се уточни как ще се измери ефектът от средствата за ученици със специални образователни потребности, деца от уязвими групи и извънкласни дейности. Да се публикува отделен разчет за преминаването към едносменен режим, съобразен с недостига на училищна база.
- **Да се остойностят мерките за образование и грижи в ранна детска възраст по Европейската гаранция за детето.** Да се покаже кои дейности се финансират от държавния бюджет и кои от европейските програми, какъв капацитет се поддържа и колко нови места ще бъдат осигурени. Да се определят цели за достъпа на деца в нужда и за намаляване на териториалните различия.
- **Да се обособи финансиране за превенция и реакция при насилие над деца и за укрепване на системата за закрила.** Да се разчетат средства за специализирана помощ на пострадали деца, работа с родители, училищна превенция, достъпно сигнализиране, включително при онлайн насилие и кибертормоз, и координирана оценка на риска. За отделите „Закрила на детето“ да се посочат необходимите щатове, мерките за намаляване на натовареността и ресурсът за обучение и супервизия.
- **Да се представи остойностен план за реформата в детското правосъдие.** Планът да включва подготовка на специалистите, щадящо изслушване, правна и психологическа помощ и мерки за ресоциализация на деца в конфликт със закона. Да се предвиди и подкрепа за деца, засегнати от противоправни деяния на техни родители, с ясно разпределени отговорности между правосъдието, МВР и социалните услуги.

Настояваме преди окончателното приемане на бюджета да бъдат представени оценка на въздействието върху децата, ясни ангажименти за финансиране на услугите и измерими показатели за изпълнение. Заявеният приоритет за подкрепа на децата и семействата трябва да може да бъде проверен чрез достъпа до помощ, качеството на грижата и подобрението в живота на децата.

НАЦИОНАЛНА МРЕЖА ЗА ДЕЦАТА

Национална мрежа за децата остава на разположение като коректен и предвидим партньор в планирането на политиките и инвестициите в децата в България и техните семейства.

Национална мрежа за децата

13.11.2026